

רשימות חוברת סב

בס"ד.

פתח דבר

לקראת חג הסוכות, הננו מוציאים לאור מאוצר רשימותיו של כ"ק אדמו"ר זי"ע שרשם לעצמו — הרשימה ד"שמחת בית השואבה תש"ב". לתועלת הלומדים, למען ירוץ בו הקורא, הנה, לאחר העתקת הרשימה בלשון אדמו"ר בעצמו בכתי"ק, בא גם פיענוח ותיבות-קישור המשולבים בין דברי הרב, וכן ציוני מראה מקומות הבאים בשוה"ג, שנערכו ע"י המו"ל, בדרך אפשר ועל אחריותם בלבד, ובפרט שעמקו וכו' דברי רבינו, כנודע.

מערכת „אוצר החסידים“

וא"ו תשרי, ה'תשנ"ז
ברוקלין, נ.י.

שמחת ביה"ש תש"ב.

(ב"ר פ) שבשכר שאמר אאע"ה והשענו תחת העץ ניתנה לישראל מצות סוכה. וביל"ש (ר' תרנ"ג) שבזכות מצות סוכה יזכו לסוכת עורו של לויתן.

וצ"ל השייכות דג' ענינים אלו, ובפרט שמחולקים הם: דהעושה סוכתו תחת האילן — כמו והשענו תה"ע — פסולה, וכ"ה אם סיכך בעור דג, דהא לא הוי גדולי קרקע.

והענין דענין המצות הוא כשם ל' צותא וחבור, שע"י המצ' ניתן מציאות להאדם, וע"י קיומם נתחבר ומתקשר עם מצוה המצוה. ועד"מ איש פשוט לגמרי כו'. וזהו פי' שכר מצוה מצוה, היינו שכל שכר המצות בזה ובבא הוא כאין לגבי פעולת המ. עצמה שע"י מתקשר עם בעל הרצון [באריכות עדכ"ז: מכ' תוכני התמים א'].

וכמו במשל צ"ל איזה הכנה באיש הפשוט, היינו שישים לבו לשמוע, שיחליט למסור עצמו לקיים, שיהי' לו הדברים שבהם יוכל לקיים המצווה עליו.

וזהו שקודם נתינת תומ"צ הי' צ"ל עבודת האבות ע"ד מרכבה, היינו עלוי היותר אפשרי מצד המצווה, וגלות מצרים, שע"י נדכך העולם עד שהי' אפשר לקיים בו תומ"צ ושתשרה הקדושה בענינים שבהם מקיימים המצוה. וכידוע [] שקודם מ"ת לא נתקדשו מקלות דיעקב וכה"ג, אף שהיו ע"ד תפלין שלנו (זח"א).

והנה, שכר מ"מ היינו ההתעצמות ע"י עם המצווה, הוא בהעלם עתה, עד עת קץ אשר יגלה כבוד ד' וראו כל בשר גו' ולא יכנף עוד מוריך גו'.

והנה, בהכנת המצווה מצ"ע א"א שיגיע למע' משרשו היותר עליון, והראי' ממעין עין עיטם (יומא), ולכן מצות האבות ריחות היו, משא"כ אנו שמן תורק שמך [אם לא ע"י פומפ, שזהו ענין פעולת מ"ת. אדנ"ע ד"ה].

והנה, מצות סוכה היא מצוה א' אחרי כפרת כל הנעשה בשנה העברה. ולכן היא מ. כללית הן בפרט שהאדם נכנס בה עם כל עניניו והן בכלל שדוקא בסוכה אמרו"ל ראויים כל ישראל לישב בס. אחת (סוכה כז:).

ולהיותה מ. ראשונה ומ. כללית נרמזו בה כל עניני המ. בכלל. וזשארז"ל שניתנה בזכות השענו תה"ע, היינו שצ"ל הכנה מצד האיש פשוט כנ"ל, וצ"ל בעילוי היותר אפשרי, שלכן דוקא והשענו תה"ע, שהי' בזה ענין של הדור מצוה, כי עיקר מ. הכנסת אורחים הוא אש"ל [עיי'ן סוטה מח: ועייג"כ רש"י ד"ה בבריתו כתובות ח:], שזהו מורה על התמסרותו ביותר לקיים רצון המצוה.

והי' דוקא כמו שהוא מחובר לקרקע — הסכך — להורות שהנברא מצ"ע יכול לצמוח ולעלות למע' מע', אבל בכ"ע נשאר מחובר לשרשו, כי א"א לו לעלות למע' מזה.

וע"י הכנה זו, הרי אחרי מ"ת שאז בטלה הגזרה דבני סוריא — ל' סריא, שאין לו חיות מצ"ע לולא ההשפעה דלמע' — לא יעלו לרומי — ל' רוממות [שמ"ר] — ניתנה מ. סוכה, שאז הסכך צ"ל דוקא תלוש, כי יכול לעלות למע' משרשו, וזהו הרמז ג"כ שהסכך צ"ל למע' מי' טפחים — כל המצות מצד העצמות — ואם נמצא בתוך י"ט ה"ז פסולה [], [לרמז אמשארז"ל [סוכה] מעולם לא ירדה שכינה למטה מי"ט ולא עלה כו', כי עד י"ט הוא רמז על כל הבריאה. וזהו ג"כ דמצינו דלמע' מי"ט א"א להיות, אלא או רה"י דעולה עד לרקיע [שבת], או מקום פטור — ענין במתים חפשי, מלאכים אין להם בחירה [סש"ב פ], משא"כ למטה מי' די'ש מציאות לרה"ר. אבל בכ"ז צ"ל הסכך גדולי קרקע דוקא, ונפשי כעפר לכל תהי', עומ"ש, ביטול, ואח"כ עומ"צ. וצ"ל שלא תשתנה צורתו, כי גם בעת קיום המצוה צ"ל ניכר עליו בטולו, משא"כ ופושעים יכשלו בהם — בעשית המצות — [פסחים]. וגם שלא יק"ט, כיון שבא וניתן לבע"ת, ה"ה צריך זהירות יתרה — [פי' הה"מ דאל יאמר אדם א"א כו' הוא דוקא בצדיק ולא בבע"ת.], ולכן אינו מספיק מה שאינו טמא, אלא שצריך עוד דרגא א' עכ"פ שליכב"ט.

ולע"ל שאז יהי' שכר המצות, שכר מ"מ, בגילוי, הנה אז תהי' ס. עורו של לוי'תן. לוי'תן ל' חבור וצותא, וכל שבים טהור ואין שייך שם מציאות הט. כלל, דגים נמצאים תמיד במקום חיותם [ברכות], שאז יהיו כל מקיימי תומ"צ עתה בבחי' זו בגילוי, שזהו עיקר שכר המצות.

והנה, מצוה השני' הניתנה בשנה החדשה היא מצות ד"מ, והעיקר בהם הוא לולב שגדול במינו, ולכן מברכין ע"נ לולב, וכן ברמז [שבת"ז] על הד"מ, אעל"ה, הרי נאמר אעלה בתמר דקאי אלולב.

ובויק"ר ומדת"נ אמור דאעל"ה ה"ז בעלי מע"ט ותורה, אין בהם לא ת. ולמע"ט, ת. ולמע"ט, מע"ט ולא תורה. שכ"ז הם חלוקים בבנ"י מצד עבודתם — שזהו ענין חדש תשרי, עבודה ובע"ת, משא"כ ניסן שהי' תחלת היות ישראל לעם. — ומברכין על הלולב עם ב' מינים הטפלים לו, אח"כ מצרפים אליהם האתרוג, ומנענעים לו"ק.

לולב בעלי תורה, היינו שעדיין אין להם עסק בהויות העולם, ולכן רק לולב אין לו שיעור למע', משא"כ הו"ע המוגבלים ע"י הל. עכ"פ, ת"ח בחורי הישיבות. ותכלית האילן — כפות תמרים — הוא שיתן פרות — אתרוג, פרי — ותחילת זכוך העולם הוא ע"י תורה דוקא, ודוקא תלמוד מביא לידי מעשה. וצ"ל שלא יחת מפני כל. וע"י העזר והברכה מלמע' — ברכת ענט"ל — מתחיל — בצרוף כלל ישראל — להתנענע ג"פ — דבג"פ הוי חזקה — לדרום וצפון — שאינו חת מפני חמימות התאות או קרירות דקליפה. למזרח, אינו מסתפק במה שהאירו בעולם ע"ע, כי עליו להוסיף אור. לעומק רום, עוסק גם בפני' התורה בענינים היותר נעלים, כי הכל שייך אליו, ובפרט עתה שצ"ל יפוצו מעיינותיך. ועיכ"ז יוכל לנענע ולפעול גם בעומק תחת, עד שמנענע למערב, דשכינה במערב (ב"ב כה), דגם שם נעשה בעה"ב, ע"ד שותף להק', הק' גוזר וצדיק מבטלה.

והנה שהמע"ה אמר ג' המה נפלאו ממני, זה פסח מו"מ, וד' ל"י, זה ד"מ (ויק"ר פ"ל. ועייג"כ מדת"נ אמור). כי, בפסח נעשו לעם. דיני גרות שכקטן שנולד דמי נלמדים מאז. ומצד התולדה נחלקים לג', כל"י, אברהם יו"י. וזהו מצה — א. מיכלא דמהימנותא, לושי ועשי עוגות. פסח — ב' גדיי עזים א' לפסח [פדר"א פ]. מרור, ביום אכלני חורב גו', צער גדול בנים — יעקב. ונפלאו משלמה איך ניתנו לישראל אז, שהי' מקום לטעון הללו עווע"ז והללו עווע"ז [], גלויים נעלים כאלו.

וד' לא ידעתים. בהדס, שצ"ל עבות — משולש — דמורה שהמצוה פועלת במחדו"מ. ונפלא איך יפעול במעשה, גשמיות וחומריות. עבות אין זה הדס — עיי"ש במדת"נ — וא"כ עכצ"ל דזהו הירדוף — סוכה לב: — דהוי סם המות או דבר המזיק. ופי': דכיון דמורה אמע"ט, איך אפשר דעסק בענינים גשמיים יתן ריח טוב, והרי אדרבה הוא סם או עכ"פ מזיק. טענת המרגלים.

לולב, צ"ל ב' עלים ולא אמצע האילן (עיינ מדת"נ ויק"ר),

דלכאורה כיון דאלו אוסרים ואלו מתירים, איך אפ"ל דאו"א דא"ח ומרועה א' ניתנו, הק' שהוא לבה של תמר (חגיגה ג:).

ערבה, הרי כל האילנות גדלים במים. דכיון דאין לה ריח ולא טעם, לא תומ"צ, א"כ ע"כ המעלה דהם בני אברהם, אב נמשך אחר כך כמים, דכר"ב עם הק', ולהם בא בירושה, וא"כ הרי אפילו חש"ו יורש, ולמה דוקא ערבה שגדלים באחונא [שבת]. ואם מפני דאכל בי י' שכינתא שריא, הרי כיון דכ"א בפ"ע אין בו תומ"צ, מה יועיל קבוצם.

אתרוג, הרי כל האילנות עושין פירות הדר. דהנה, הפרי הוא תכלית נטיעת האילן וכל הטיפול בו, וכמו"כ תומ"צ הוא תכלית בריאת האדם, ועי"ז ממלא שליחותו ותפקידו. וא"כ למה דוקא אתרוג, דדרשינן הדר באילנו משנה לשנה (סוכה לה:), שהן קור הן חום הוא גדל על ידם, כל מניעה שבדרכו מוספת ומעוררת בו כחות חדשים בקיום התומ"צ.

והתי' עכ"ז, נפלאו ממני ול"י. חלוקם ע"ד נפלאת ורחוקה [עייין לקו"ת נצבים], א"א וע"ק, סובב וכל"ח, פלא ולמע' מידיעה כלל; מצד התולדה, האבות, צדיקים, רק חצי התחתון, אבל ג"ז גלויים נעלים, ונק' פלא. מצד תשובה, בעל הרצון, הפלא ופלא, ל"י כלל, עושה פלא. ומצד זה הוא כולם מרועה אחד ניתנו [לעייין מפתחות וש"נ], מעלת המעשה, השלום, ומס"נ דדר משנה לשנה.

סוכה היא מצוה ראשונה וכללית כנ"ל, ולכן ענינה להורות על מטרת פעולת התומ"צ בנפש האדם בעוה"ז, והיינו שבהיותו בעולם ובעסקו בעסקיו יבין וירגיש שגשמיות וכל עניני העולם הם ענין טפל וארעי, והעיקר הוא הרוחניות ושליחותו בעולם. ויבן לו בית ולמקנהו — כל קניניו ועסקיו — עשה סוכות. וזהו שס. צ"ל דוקא כעין תדורו (סוכה כח:) וא"ל פסולה (שו"ע או"ח תר"מ ס"ד) עד שגם צ"ל מוכשר לדירת איש ואשתו (עיי"ש וערכין ג:) וכל עניניו צ"ל בסוכה. ולאידך גיסא צ"ל דירת ארעי דוקא וא"ל פסולה (סוכה ב:).

ולכן נק' ג"כ מצוה קלה (ע"ז) כיון שענינה שאין משנה מאומה מארצו והנהגותיו, ואדרבה החיוב הוא שיתנהג כהנהגתו כל השנה כולה. וזהו שמפרש שם בש"ס שאין בה חסרון כיס, היינו כי רוב המ. ובפרט צדקה, שנק' מ. סתם, הנה ע"י שנותן מיגיע כפיו למצוה עי"ז מעלה גם שאר הידות לד', ומכש"כ המין שבו נעשית המצוה [סש"ב פל"ד], היינו העלאתם למע', משא"כ ס. ענינה שבהיותו בעסקיו דוקא ירגיש שאינו

אלא עראי. וכיון שהעיקר אצלו הרוחניות הרי אין נוגע לו מהות ענינים הגשמיים שהם בחלקו, ועי"ז יִבְחֵן אם מרגיש שהגשמי ארעי. וזהו שמצות סוכה הוא דוקא בפסולת גורן ויקב.

ובדקות יותר: צריך להבין ולהרגיש שגם שכר המ. אינו אלא טפל והעיקר הוא ההתקשרות וההתדבקות עם המצוה, כנ"ל. והבחינה בזה הוא, אם א) מעבה הסכך שאין גשמים יורדים לתוכה — שע"י גשמים אין שכר בישיבת סוכה (סי' תרל"ט ס"ז), ורצונו להיות בטוח שיקבל השכר, כי זהו העיקר אצלו — ולכן אמרו"ל שס. כזו פסולה היא. אבל י"א (עיין שו"ע או"ח תרל"א ס"ג) שכשרה היא, כיון שעכ"פ השיג והרגיש שהגשמי ארעי הוא, אף שלא הגיע עדיין להבנה זו בנוגע לרוחניות ושכר דג"ע וכו' דמצות. וב) אם ביציאתו מהסוכה בעת גשמים מבעט, מורה שנתכון להשכר.

וע"פ כהנ"ל יובן הא דע"ז () דהק' אומר לאו"ה, לבחנם אם שייכים לתומ"צ, דמצוה קלה כו' ומבעטים ויוצאים

ע"כ נמצא בגוכתי"ק

שמחת בית השואבה תש"ב.

א. איתא במדרש (ב"ר פמ"ח, יו"ד¹) שבשכר שאמר אברהם אבינו ע"ה "והשענו תחת העץ"², ניתנה לישראל מצות סוכה ובילקוט שמעוני (אמור רמז תרנ"ג³) איתא שבזכות מצות סוכה יזכו לעתיד לבוא לסוכת עורו של לויתן.

וצריך להבין השייכות דג' ענינים אלו (השענו תחת העץ, מצות סוכה, וסוכת עורו של לויתן) — דלכאורה מה ענינים זה לזה. ובפרט שמחולקים הם לדינא: דהעושה סוכתו תחת האילן — כמו "והשענו תחת העץ" (תחת האילן⁴) — פסולה⁵, וכן הוא אם סיכך בעור דג (שפסולה), דהא לא הוי גדולי קרקע⁶ — שעפ"ז תמוהה יותר שייכותם זל"ז.

ב. והענין יובן — בהקדם הביאור בכללות ענין המצוות: דהנה, ענין המצות הוא — כשמים — לשון צותא וחבור⁷, שע"י המצות ניתן מציאות להאדם שנצטווה עליהם, וע"י קיומם נתחבר ומתקשר עם מצוה המצוה. ועד"מ איש פשוט לגמרי כו' שאינו נחשב למציאות אדם לגבי החכם, הנה כאשר החכם מצוה לו לעשות איזה דבר, אזי נולדה מציאותו של האיש הפשוט שנצטווה לעשות הדבר, וע"י שממלא רצון החכם בעשיית הדבר, ה"ה מתחבר ומתקשר עמו⁸. וזהו פירוש מארז"ל⁹ "שכר מצוה מצוה", היינו, שכל

(1) ושם: "אתה אמרת והשענו תחת העץ, חייך שאני פורע לבניך . . בסוכות תשבו שבעת ימים".

(2) וירא יח, ד.

(3) ושם: "כל מי שמקיים מצות סוכה בעוה"ז הקב"ה מושיבו בסוכתו של לויתן לעתיד לבוא".

(4) פרש"י עה"פ.

(5) סוכה ט, רע"ב (במשנה). רמב"ם הל' סוכה פ"ה הי"ב. טוש"ע (ואדה"ז) או"ח ר"ס תרכו (ס"ב).

(6) סוכה יא, א (במשנה). רמב"ם שם ה"א. טוש"ע ואדה"ז ר"ס תרכט. — וראה גם "רשימות" חוברת נה ריש ע' 7.

(7) ראה לקו"ת בחוקותי מה, ג. מז, ב. ובכ"מ.

(8) ראה גם "רשימות" חוברת א' ע' 12.

(9) אבות פ"ד מ"ב.

שכר המצות בזה ובכא, הוא כאין לגבי פעולת המצוה עצמה — שעל ידה מתקשר עם בעל הרצון [באריכות עדכ"ז: מכתב תוכני שנדפס בהתמים חוברת א' 10].

וכמו שבמשל צריך להיות איזה הכנה באיש הפשוט, היינו, הן מצד האדם עצמו, שישים לבו לשמוע, שיחליט למסור עצמו לקיים, וגם שיהי' לו הדברים שבהם יוכל לקיים המצווה עליו — כן הוא גם בנמשל, בקיום המצוות, שצ"ל הכנה הן מצד האדם המצווה, והן מצד העולם אשר בענינים שבו מקיימים המצוות.

וזהו¹¹ שקודם נתינת תומ"צ הי' צריך להיות עבודת האבות שהיא ע"ד ענין המרכבה (כמארז"ל¹² "האבות הן הן המרכבה") שבטלה לגמרי לגבי הרוכב, היינו, עילוי היותר אפשרי מצד המצווה, שאין לו רצון עצמי כלל רק רצון האדון¹³; ונוסף על ההכנה מצד המצווה (ע"י האבות), היתה צ"ל גם הכנה מצד העולם — גלות מצרים, כור הברזל¹⁴, שעיי"ז נזדכך העולם, עד שהי' אפשר לקיים בו תומ"צ, ושתשרה הקדושה בענינים שבהם מקיימים המצוה. וכידוע [15] שקודם מתן-תורה לא נתקדשו מקלות דיעקב וכה"ג, אף שהיו ע"ד תפלין שלנו (זח"א קסא, ב ואילך), כיון שעדיין לא נזדכך העולם כו'.

והנה, הענין ד"שכר מצוה מצוה", היינו, ההתעצמות עיי"ז עם המצוה — הוא בהעלם עתה, עד עת קץ אשר יגלה כבוד ד' וראו כל בשר גו', ולא יכנף עוד מוריך גו'¹⁶.

והנה, בהכנת האדם המצווה — מצד עצמו, אי אפשר שיגיע למעלה משרשו היותר עליון, והראי' ממעין עין עיטם (יומא לא, א¹⁷) שאי אפשר שיעלו המים יותר משרשם ומקור חוצבם מהמעין. ולכן

(10) ע' כה ואילך (ולאח"ז — באגרות-קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"י ע' שסט ואילך).

(11) ראה גם "רשימות" חוברת נג ע' 11.

(12) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו (וראה תניא פכ"ג. פל"ד).

(13) ראה גם "רשימות" חוברת יח ע' 10.

(14) ראה תו"א יתרו עד, סע"א ואילך. ובכ"מ.

(15) ראה תו"ח לך לך פז, ד.

(16) ישעי' מ, ה ("ונגלה וגו'"). שם ל, כ ("ולא יכנף וגו'").

ואולי אפ"ל בכוננת רבינו שמביא ב' הפסוקים: הפסוק "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר גו'" — בנוגע להתגלות הקדושה בעניני העולם שבהם נתקיימו המצוות, והפסוק "ולא יכנף עוד מוריך גו'" — בנוגע להמצווה.

(17) ושם (ובפרש"י): "שמע מיני" עין עיטם (ממנו באה אמת המים לבית טבילת שער המים שעל החומה) גבוה מקרקע העזרה כ"ג אמות" (כמדת גובה שער המים ובנין כלי של שלש

המצות שקיימו האבות ריחות היו, משא"כ אנו שמן תורק שמך¹⁸, כי, קיום המצוות דהאבות (שלא הי' כהמצוות שאנו מקיימים מצד ציווי הקב"ה במתן-תורה) הי' מצד עצמם, ולכן היו יכולים להגיע רק עד שרשם ומקורם, ולא יותר, כמו המים שיכולים להגיע רק עד שרשם ומקורם [אם לא ע"י "פומפ" (משאבה), שעל ידו יכולים להגבי' המים למעלה כו', ודוגמתו בנמשל, שזהו ענין פעולת מתן-תורה. הערת אדנ"ע בד"ה זכור תרנ"ד בשוה"ג¹⁹].

ג. והנה, האמור לעיל בנוגע לכללות ענין המצוות — מודגש במיוחד במצות סוכה:

מצות סוכה היא מצוה ראשונה אחרי יוהכ"פ, שענינו כפרת כל הנעשה בשנה העברה, ולכן היא מצוה כללית — הן בנוגע לכא"א מישראל בפרט, שהאדם נכנס בה עם כל עניניו²⁰, והן בנוגע לכלל ישראל, שדוקא בסוכה אמרו רז"ל "ראוים כל ישראל לישב בסוכה אחת" (סוכה כז, ב).

ולהיותה מצוה ראשונה ומצוה כללית, נרמזו בה כל עניני המצוות בכלל²¹ — הן ההכנה מצד האדם המצווה, למסור עצמו לשמור ולקיים המצוות (כולל גם שההכנה מצד האדם היא באופן שיכול להגיע רק עד שרשו, ורק לאח"ז באה פעולת המצוה שעל ידה מתעלה למעלה משרשו), והן השכר, "שכר מצוה מצוה", ההתעצמות עם מצוה המצוות.

וזהו שאמרו רז"ל (א) שמצות סוכה ניתנה בזכות "השענו תחת העץ" — שבזה מרומזת ההכנה לקיום המצוות, (ב) וע"י מצות סוכה זוכים לסוכת עורו של לוייתן — שבזה מרומז השכר דקיום המצוות, כדלקמן.

ד. בשכר שאמר אברהם אבינו "והשענו תחת העץ" — ניתנה מצות סוכה:

אמות מלמעלה להחזיק ארבעים סאה, שאי אפשר למים לעלות להר שהוא גבוה ממקום שנובעין (מט"ס). — וראה שה"מ תרפ"ט ע' 269. וש"נ.

18) שהש"ר פ"א, ג (א). וראה לקו"ש ח"ח ע' 58 ואילך. שה"מ מלוקט ח"ד ע' רעו ואילך.
19) ושם (שה"מ תרנ"ד ס"ע ר'): "צ"ל הכוונה דמעצמם א"א להמים לעלות יותר משרשם, אבל להגבי' אותם יכולים גם למעלה כו' כנראה בחוש שמגביהים ע"ע הכלי הנק' פאמפע, וכ"ה בנמשל ג"כ".

20) ראה גם תורת מנחם — התוועדיות ח"ג ע' 262. ח"ד ע' 32. ועוד.

21) ראה גם לקמן סי"ג.

נתינת מצות סוכה בשכר "והשענו תחת העץ" — שתוכנה ש"והשענו תחת העץ" הוא ההכנה לנתינת כל המצוות (שכללותם מצות סוכה) — היינו שצריכה להיות הכנה מצד האיש פשוט (האדם המצווה) כנ"ל, ובאופן שהאיש פשוט צריך להיות בעילוי היותר אפשרי (דוגמת ההכנה שע"י עבודת האבות שהיו "מרכבה" כנ"ל) — שלכן ניתנה מצות סוכה דוקא בשכר "והשענו תחת העץ", שהי' בזה ענין של הידור מצוה, כי, עיקר מצות הכנסת אורחים הוא אש"ל, אכילה שתי' לוי' [עיין סוטה מח, ב. ועייג"כ רש"י ד"ה בכריתו כתובות ח, ב²²], ואילו "והשענו תחת העץ" הוא ענין של תוספת הידור, שזהו מורה על התמסרותו ביותר לקיים רצון המצוה (עילוי היותר אפשרי).

וענין זה (ההכנה ד"והשענו תחת העץ") הי' דוקא כמו שהעץ הוא מחובר לקרקע — שהעץ עצמו (בהיותו מחובר לקרקע) הי' הסכך — להורות שהנברא מצד עצמו יכול לצמוח ולעלות למעלה מעלה (שזהו ענינו של "עץ"), אבל בכל עת (גם בהעילוי היותר אפשרי) נשאר הוא מחובר לשרשו (מחובר לקרקע), כי האדם מצד עצמו אי אפשר לו לעלות למעלה מזה (למעלה משרשו).

וע"י הכנה זו, הרי אחרי מתן-תורה, שאז בטלה הגזרה ד"בני סוריא" — לשון סריא²³, שמורה על מציאות התחתון שאין לו חיות מצ"ע לולא ההשפעה דלמעלה — "לא יעלו לרומי" — לשון רוממות [שמו"ר פי"ב, ג] — ניתנה מצות סוכה, שאז הסכך צריך להיות דוקא תלוש, כי, ע"י קיום המצוות אחרי מתן-תורה יכול לעלות למעלה משרשו.

ה. וזהו הרמז ג"כ שהסכך צריך להיות למעלה מי' טפחים — שבזה מרמז שכל המצוות הם מצד העצמות²⁴, כדלקמן — ואם נמצא בתוך י' טפחים הרי זו פסולה [משנה ריש סוכה²⁵]:

דין זה בא לרמז אמה שאמרו רז"ל [סוכה ה, א²⁶] מעולם לא

(22) בסוטה שם (בדברי זקני העיר בעריפת העגלה): "שלא בא על ידינו ופטרנוהו (בלא מזון) ולא ראינוהו והנחנוהו (בלא לוי)". ובפרש"י כתובות שם: "אשל ר"ת אכילה שתי' לוי" (וראה גם הערת רבינו בסה"מ תש"ט ע' 94).

(23) אולי הכוונה מלשון הפסד והשחתה (ראה ערוך השלם ערך סר).

(24) ראה סה"ש תורת שלום ס"ע 190: כל המצוות מתייחסים אל העצמות.

(25) ושם: "סוכה .. שאינה גבוהה עשרה טפחים .. פסולה".

(26) ושם: "מעולם לא ירדה שכינה למטה, ולא עלו משה ואליהו למרום, שנאמר

ירדה שכינה למטה מי' טפחים ולא עלה כו', כי, עד י' טפחים הוא רמז על כל הבריאה, ולמעלה מי' טפחים הוא רמז על השכינה כו'. ובהתאם לכך צריך להיות הסכך למעלה מי' טפחים דוקא — לרמז שע"י המצוות (שנרמזים במצות סוכה) נעשית העלי' למעלה משרש הנבראים, ועד לעצמות, כידוע שכל המצוות הם מצד העצמות.

וזהו ג"כ דמצינו דלמעלה מי' טפחים אי אפשר להיות אלא או רשות היחיד דעולה עד לרקיע [שבת ז, סע"א], או מקום פטור — ענין "במתים חפשי" ²⁷ שפטור מן המצוות (מקום פטור), או מלאכים (שברקיע, ששם עולה רשות היחיד) שאין להם בחירה [סש"ב רפל"ט²⁸], משא"כ למטה מי', דיש מציאות לרשות הרבים — כי, עד י' טפחים הוא רמז על כל הבריאה, שבה שייך גם הענין דרשות הרבים, טורי דפרודא²⁹, משא"כ למעלה מי'.

ו. ונחזור לעניננו — שהסכך לא יכול להיות "תחת העץ" (מחובר לקרקע), אלא צריך להיות תלוש דוקא (להורות על העלי' למעלה משרשו), אבל בכל זאת צריך להיות הסכך גדולי קרקע דוקא — להורות שלפני קיום המצוות (לפני הסיכוך) צריך להיות "ונפשי כעפר (גדולי קרקע) לכל תהי" ³⁰, כמארוז³¹ שתחילה צריך להיות "עול מלכות שמים", ביטול, ואח"כ "עול מצוות".

ונוסף לזה צריך להיות שלא תשתנה צורתו של הסכך, אלא יהי' ניכר שהוא מגדולי קרקע³² — כי, נוסף על הביטול (גדולי קרקע) דעול מלכות שמים שלפני קיום המצוות, הנה גם בעת קיום המצוה צריך להיות ניכר עליו בטולו, משא"כ כאשר קיום המצוה הוא באופן שלא

השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם". ופריך "ולא ירדה שכינה למטה (בתמי') והכתוב וירד ה' על הר סיני", ומשני, "למעלה מעשרה טפחים" (וראה גם "רשימות" חוברת נג ע' 10).

(27) תהלים פח, ו. וראה שבת ל, א. וש"נ.

(28) ושם: "ומפני זה ג"כ נקראים המלאכים בשם חיות ובהמות .. לפי שאינם בעלי בחירה,

ויראתם ואהבתם היא טבעית להם".

(29) ראה תניא ספל"ג. ובכ"מ.

(30) נוסח תפלת העמידה — "אלקי נצור" (ברכות יז, א).

(31) ראה ברכות רפ"ב. מכילתא יתרו כ, ג.

(32) ראה רמב"ם הל' סוכה פ"ה ה"ד: "פשתי העץ .. אם דק ונפץ אותן אין מסככין בו

מפני שנשתנית צורתו וכאילו אינן מגדולי קרקע" (הובא בשו"ע אדה"ז סתרכ"ט ס"ה).

ניכר הביטול כו' (נשתנה צורתו), שעז"נ³³ "ופושעים יכשלו בם" — בעשיית המצות [פסחים ³⁴].

וגם צריך להיות הסכך מדבר שלא יקבל טומאה⁶ — כיון שבא אחרי יוהכ"פ וניתן לבע"ת, ה"ה צריך זהירות יתירה,

[וע"ד פירוש הרב המגיד³⁵ דזה שאמרו רז"ל³⁶ "אל יאמר אדם אי אפשי כו' אלא אפשי ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי", הוא דוקא בצדיק, ולא בבעל-תשובה שצריך זהירות יתירה כו'],

ולכן אינו מספיק מה שאינו טמא, אלא שצריך עוד דרגא א' עכ"פ — שלא יקבל טומאה.

ז. ולעתיד לבוא, שאז יהי שכר המצות, שכר מצוה מצוה, בגילוי — הנה אז תהי' סוכת עורו של לוייתן:

"לוייתן" — לשון חבור וצותא³⁷. וגם, "כל שבים טהור"³⁸, ואין שייך שם מציאות הטומאה כלל, ועד שדגים נמצאים תמיד במקום חיותם [ברכות סא, ב³⁹].

וזהו שבזכות מצות סוכה (שבה נרמזו כל עניני המצוות, כנ"ל בארוכה) יזכו לעתיד לבוא לסוכת עורו של לוייתן — לפי שאז (לעתיד לבוא) יהיו כל מקיימי תומ"צ עתה — בבחינה זו (ד"לוייתן", חבור וצותא, שלילת מציאות הטומאה לגמרי, והדביקות במקום חיותם) בגילוי, שזהו עיקר שכר המצות, שכר מצוה מצוה, ההתעצמות עם המצוה.

*

ח. והנה, מצוה השני' הניתנה בשנה החדשה (אחרי שנתכפרו ביוהכ"פ כל הענינים דשנה שעברה) — היא מצות ד' מינים⁴⁰.

(33) הושע בסופו.

(34) צ"ע הכוונה. — וראה נזיר כג, א. וש"נ (לענין פסחים): "מאי דכתיב כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם, משל לשני בני אדם שצלו את פסחיהן. . זה שאכלו לשום מצוה וצדיקים ילכו בם, וזה שאכלו לשום אכילה גסה ופושעים יכשלו בם" (וראה גם ב"ב פט, ב — בנוגע לדברי תורה).

(35) ראה לקו"א ואו"ת (הוצאת קה"ת) בהוספות ס"מ. וש"נ.

(36) תו"כ ופרש"י קדושים כ, כו.

(37) ראה לקו"ת ר"פ שמיני (יח, ב): "לוייתן. . לשון התחברות כמו הפעם ילוה אישי אלי".

(38) כלים פ"ז מ"ג.

(39) ושם (במשל השועל והדגים): "ומה במקום חיותנו וכו'" (וראה גם ע"ז ג, ב).

(40) שזמן חיובה בבוקר דוקא, משא"כ מצות סוכה שזמן חיובה מליל החג.

והעיקר בהם הוא לולב, שגדול במינו, ולכן מברכין על נטילת לולב דוקא⁴¹. וכן ברמז [שבתיקוני זהר תי"ג (כט, סע"א)] על הד' מינים, אעל"ה (אתרוג ערבה לולב הדס) — הרי נאמר⁴² "אעלה בתמר" דוקא, דקאי אלולב.

ובויקרא רבה ומדרש תנחומא אמור⁴³ איתא דד' המינים אעל"ה (אתרוג ערבה לולב הדס) הרי זה רמז לד' סוגים בבנ"י: בעלי מעשים טובים ובעלי תורה (אתרוג), אין בהם לא תורה ולא מעשים טובים (ערבה), תורה ולא מעשים טובים (לולב), מעשים טובים ולא תורה (הדס) — שכל זה הם חלוקים בבנ"י מצד עבודתם, שזהו ענין חודש תשרי, עבודה מצד המטה, ובזה גופא העבודה דבעלי־תשובה⁴⁴, משא"כ חודש ניסן שהי' תחלת היות ישראל לעם (לפני חילוקי הדרגות שמצד עבודתם, שאז נמצאים כולם בדרגא דצדיקים)⁴⁵.

ט. והסדר הוא — שמברכין על הלולב עם ב' מינים הטפלים לו, אח"כ מצרפים אליהם האתרוג, ומנענעים לו' קצוות:

לולב — קאי על בעלי תורה, היינו, שעדיין אין להם עסק בהיות העולם (גם לא העסק לפעול זיכוך העולם ע"י מעשים טובים). ולכן, רק לולב אין לו שיעור למעלה, משא"כ הדס וערבה המוגבלים ע"י הלולב עכ"פ (שצריך "שיהא שדרו של לולב יוצא למעלה מהאגודה טפח"⁴⁶) — כיון שבעלי תורה (לולב) אין להם עסק עם המטה.

(41) ראה סוכה לז, ב: "מאי טעם לא מברכין אלא על נטילת לולב .. הואיל ובמינו גבוה מכולן" (הובא בשו"ע אדה"ז או"ח סו"ס תרנא).

(42) שה"ש ז, ט.

(43) בויק"ר שם (יב): "פרי עץ הדר אלו ישראל, מה אתרוג זה יש בו טעם ויש בו ריח, כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם מעשים טובים. כפות תמרים אלו ישראל, מה התמרה הזאת יש בו טעם ואין בו ריח, כך הם ישראל יש בהם שיש בהם תורה ואין בהם מעשים טובים. וענף עץ עבות אלו ישראל, מה הדס יש בו ריח ואין בו טעם, כך ישראל יש בהם שיש בהם מעשים טובים ואין בהם תורה. וערבי נחל אלו ישראל, מה ערבה זו אין בה טעם ואין בה ריח, כך הם ישראל יש בהם בני אדם שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים."

ובתנחומא שם (יז): "ארבעה מינין הללו מהן שעושיין פירות ומהן שאינן עושיין פירות. פרי עץ הדר כפות תמרים, אלו צדיקים שיש להם מעשים טובים, וענף עץ עבות וערבי נחל, אלו בינונים שיש בישראל" (וראה הגירסא בפ"י עץ יוסף שם).

(44) ראה אוה"ת בא ע' רנז ואילך.

(45) ראה גם לקמן סי"ב.

(46) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתר"ג ס"ב (מסוכה לב, ב): "למעלה אין להם שיעור, שאם

וזהו ענינם של תלמידי חכמים, בחורי הישיבות⁴⁷, בעלי תורה, שעדיין אין להם עסק בהוויות העולם.

ותכלית האילן — אילן של תמרים שבו צומח הלולב שנקרא בכתוב⁴⁸ "כפות תמרים" — הוא שיתן פירות (תמרים) — כמרומז בזה שלוקחים גם אתרוג, שהוא פרי — היינו, שגם בעלי תורה צריכים לירד לעולם ולפעול בו בירור וזיכוך ע"י מצוות ומעשים טובים, "מאי פירי מצוות"⁴⁹.

וזהו שלוקחים תחילה את הלולב ואח"כ גם את האתרוג — כי, תחילת זכוך העולם הוא ע"י תורה דוקא, ודוקא תלמוד מביא לידי מעשה⁵⁰.

ובצאתו לפעול בעולם — כשאוחז הלולב עם האתרוג (תלמוד שמביא לידי מעשה) — צריך להיות במעמד ומצב שלא יחת מפני כל (כמרומז בענין הנענועים, כדלקמן).

וע"י העזר והברכה מלמעלה — שזהו"ע ברכת על נטילת לולב — מתחיל הבעל-תורה (לולב) — בצרוף כלל ישראל (שאר ג' הסוגים דבנ"י) — להתנענע ג' פעמים⁵¹ — דבג' פעמים הוא חזקה⁵² — לו' קצוות:

לדרום וצפון — להורות שאינו חת מפני חמימות התאות או קרירות דקליפה (כידוע⁵³ שבדרום הוא תוקף החום, ובצפון תוקף הקור),

למזרח — שמשם זורח האור — להורות שאינו מסתפק במה שהאירו בעולם עד עתה, כי עליו להוסיף אור,

לעומק רום (למעלה) — שעוסק גם בפנימיות התורה בענינים

רוצה להוסיף על שיעורין הרשות בידו להוסיף כמה שירצה, ובלבד שיהא שדרו של לולב יוצא למעלה כו".

(47) להעיר, שההתוועדות של רבינו בשמחת בית השואבה היתה מיועדת לתלמידי הישיבות (ראה ימי בראשית ע' 18 ובהערה 25).

(48) אמור כג, מ.

(49) סוטה מו, סע"א.

(50) קידושין מ, ב. וש"נ.

(51) ראה רמב"ם הל' לולב פ"ז ה"ט: "וינענע הלולב שלש פעמים".

(52) ב"מ קו, רע"ב. וש"נ.

(53) ראה לקו"ת תזריע יט, סע"ד ואילך.

היותר נעלים, כי הכל שייך אליו, ובפרט עתה שצריך להיות "יפוצו מעיינותיך"⁵⁴,

ועל ידי כל זה יוכל לנענע ולפעול גם בעומק תחת — למטה, ועד שמנענע למערב — דשכינה במערב (ב"ב כה, א), דגם שם נעשה בעה"ב, ע"ד "שותף להקב"ה"⁵⁵, "הקב"ה גוזר וצדיק מבטלה"⁵⁶.

*

י. והנה, שלמה המלך ע"ה אמר "שלשה המה נפלאו ממני", זה פסח מצה ומרור, "וארבעה לא ידעתים", זה ד' מינים (ויק"ר פ"ל. ועייג"כ מדרש תנחומא אמור"ר).

"שלשה המה נפלאו ממני .. פסח מצה ומרור":

השייכות דשלשה לפסח — כי, בפסח נעשו ישראל לעם, וכמודגש בכך שדיני גרות, שגר שנתגייר כקטן שנולד דמי⁵⁸, נלמדים מאז⁵⁹.

54) אגה"ק דהבעש"ט — נדפסה בכש"ט בתחלתו. וראה סה"ש תורת שלום ס"ע 112 ואילך.

55) שבת יו"ד, א. וש"נ.

56) ראה שם סג, א. וש"נ.

57) בויק"ר שם (טו): "ולקחתם לכם וגו', אחר כל אותו החכמה שכתוב בשלמה .. ישב לו תמי' על ד' מינין הללו, שנאמר (משלי ל, יח) שלשה המה נפלאו ממני .. פסח מצה ומרור, וארבעה לא ידעתים אלו ד' מינים שבלולב שבקש לעמוד עליהם". וממשיך לבאר התמיהה על ד' מינים הללו: "פרי עץ הדר — מי יאמר שהוא אתרוג, כל האילנות עושין פירות הדר. כפות תמרים — התורה אמרה טול שתי כפות תמרים להלל בהן, והוא אינו נוטל אלא לולב, לבה של תמרה. וענף עץ אבות — מי יאמר שהוא הדס, הרי הוא אומר במקום אחר (נחמי' ח, טו) צאו ההר והביאו עלי זית וגו'. וערבי נחל — כל האילנות גדלין במים".

ובתנחומא שם (כ): "אחר כל החכמה שכתוב בשלמה .. הניח כל הדברים וישב לו תמה על ארבע מינין הללו. זש"ה שלשה המה נפלאו ממני וארבעה לא ידעתים, אלו ארבע מינין שבלולב שבקש לעמוד עליהם. ואם תאמר פרי עץ הדר שהוא אתרוג, כל האילנות עושין פירות. כפות תמרים, צריך אדם ליטול שתי כפות תמרים ולולביהם* ואינו נוטל אלא לכף של תמרה זה הלולב. וענף עץ עבות, מי אמר שהוא הדס, שכתוב במקום אחר צאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבות לעשות סוכות ככתוב. וערבי נחל, כל האילנות גדלים במים".

58) יבמות כב, א. וש"נ.

59) ראה שם מו, א"ב. וש"נ (וראה גם "רשימות" חוברת יו"ד ע' 20).

(* בהערות ותיקונים בתנחומא באבער — ע"פ כ"י רומי: "ולהלל בהן" (אלא שנשתבש ונעשה "ולולביהם").

ומצד התולדה⁶⁰ נחלקים בנ"י לג': כל"י (כהנים לויים וישראלים), וגם האבות הם ג': אברהם יצחק ויעקב.

וזוהו פסח מצה ומרור: מצה — שענינה אמונה, "מיכלא דמהימנותא"⁶¹ — כנגד אברהם, ראש למאמינים⁶², שאמר "לושי ועשי עוגות"⁶³. פסח — כנגד יצחק שלקחו עבורו ב' גדיי עזים⁶⁴, א' לפסח [פדר"א פל"ב]. מרור — "ביום אכלני חורב גו"⁶⁵, צער גידול בנים — יעקב⁶⁶.

ונפלאו משלמה (כאמרו "שלשה המה נפלאו ממני") איך ניתנו לישראל אז — כשהי' מקום לטעון "הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז" [ראה זח"ב קע, רע"ב] — גילויים נעלים כאלו.

יא. "וארבעה לא ידעתים, אלו ד' מינים שבלולב" — שהי' שלמה תמה על ד' מינין הללו ו"ביקש לעמוד עליהם":

בהדס — העיקר הוא שצ"ל עבות משולש — דמורה שהמצוה פועלת בג' הענינים דמחשבה דבור ומעשה. ונפלא משלמה (כאמרו "לא ידעתים"), איך יפעול במעשה (ע"י מעשה), שהוא גשמיות וחומריות.

זאת ועוד: עבות אין זה הדס — עיי"ש במדרש תנחומא⁶⁷ — וא"כ לכאורה עכצ"ל דזהו הירדוף (סוכה לב, ב⁶⁸), דהוי סם המות או דבר המזיק⁶⁹. ופירושו (שאלת המדרש): דכיון דהדס יש בו ריח

(60) משא"כ מצד עבודתם — נחלקים לד', כמרומו בד' המינים, כנ"ל ס"ח (וראה גם "רשימות" חוברת מח ע' 13).

(61) זח"ב קפג, ב. וראה לקו"ת צו יג, ד. ובכ"מ.

(62) ראה שהש"ר פ"ד, ח (ב).

(63) וירא יח, ו.

(64) תולדות כז, ט.

(65) ויצא לא, מ.

(66) ראה שבת פט, ב: "יעקב דהוה לי' צער גידול בנים".

(67) "וענף עץ עבות, מי אמר שהוא הדס, שכתוב במקום אחר צאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבות" (בכתוב הזה נכתב תרווייהו, עלי הדס ועלי עץ עבות, ש"מ דעץ עבות לאו היינו הדס — פי' עץ יוסף).

(68) ושם (ובפרש"י): "ענף עץ עבות (עשוין בקליעה) .. ואימא הירדוף" (כמין קליעה עשוין עליו).

(69) ראה פרש"י שם (בהתירוץ על השאלה "ואימא הירדוף" — "אמר אב"י דרכי' דרכי נועם וליכא"), ש"הירדוף", "מברו בריז את הידים כקוצים שראשי עליו עשוין חדין כמחטיין". ושם (בתירוצו של רבא — "מהכא, האמת והשלום אהבו"), ש"ז (הירדוף) אינו לא אמת ולא שלום, שהוא עשוי לסם המות".

(ואין בו טעם), דמורה אמצעים טובים (אין בו תורה ויש בו מעשים טובים) — איך אפשר דעסק בענינים גשמיים יתן ריח טוב, והרי אדרבה, גשמיות הוא סם או עכ"פ מזיק. וכטענת המרגלים שלא רצו להכנס לארץ ישראל בגלל הסכנה שבהתעסקות בענינים גשמיים⁷⁰.

לולב — צריך להיות ב' עלים, ולא אמצע האילן (עייין מדרש תנחומא וויקרא רבה שם⁷¹). ותוכן השאלה — דלכאורה, כיון שלימוד התורה הוא באופן דאלו אוסרים ואלו מתירים, ודוגמתו בלומדי תורה ב' עלים דוקא, איך אפ"ל ד"אלו ואלו דברי אלקים חיים"⁷², ו"מרועה אחד ניתנו" — הקב"ה שהוא "לבה של תמרה"⁷³ (חגיגה ג, ב⁷⁴).

ערבה — מהי המעלה המיוחדת ד"ערבי נחל", "הגדילין על הנחל"⁷⁵, הרי "כל האילנות גדלים במים"⁷⁶. ותוכן השאלה — דכיון דערבה אין לה ריח ולא טעם, שרומז על אלו שאין להם לא תורה ולא מצוות, א"כ על-כרחך המעלה שלהם היא דהם בני אברהם, "אב נמשך אחריו כמים"⁷⁷ (שזהו הרמז ש"גדלים במים" דוקא), אלא דאברהם כרת ברית עם הקב"ה, ולהם (לכל בניו) בא ענין זה בירושה, וא"כ, אין הדבר תלוי במעמדם ומצבם כו', שהרי אפילו חרש שוטה וקטן יורש, ולמה צריכים דוקא ערבה שגדלים באחונא [שבת כ, א⁷⁸], ולא מספיק זה שגדלים במים, בירושה מאברהם שנמשך אחריו כמים.

(70) ראה לקו"ת ר"פ שלח. ובכ"מ.

(71) נעתק לעיל בהערה 57. — ומפרש רבינו שהקושיא היא שלכאורה הי' צריך ליטול הענפים החיצוניים שבדקל (ב' עלים), ולא לולב שהוא מהענפים הפנימיים שבתוך לבו של הדקל (אמצע האילן). וראה גם פי' עץ יוסף.

(72) עירובין יג, ב. וש"נ.

(73) ראה סוכה מה, ב: "מה תמר זה אין לו אלא לב אחד, כך ישראל אין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים".

(74) ושם: "דברי חכמים גוי בעלי אסופות נתנו מרועה אחד (קהלת יב, יא) .. בעלי אסופות אלו תלמידי חכמים שיושבין אסופות אסופות ועוסקין בתורה, הללו מטמאין והללו מטהרין, הללו אוסרין והללו מתירין, הללו פוסלין והללו מכשירין. שמא יאמר אדם היאך אני למד תורה מעתה, תלמוד לומר כולם ניתנו מרועה אחד כו'".

(75) סוכה לג, סע"ב.

(76) ויק"ר ותנחומא שם.

(77) נוסח תפלת מוסף דשמע"צ לש"ץ.

(78) ושם: "מאי אח .. אחונא .. עצים שנדלקו באחונא .. מאי בעי אחונא אשתכח ערבתא". — הלשון "גדלים באחונא" בנוגע לערבות, הובא בכ"מ בדא"ח (סה"מ תקס"ח ע' תמוז. סידור (עם דא"ח) שער הלולב רסד, סע"ד. ועוד) מפרש"י שבת שם. ובפרש"י שלפנינו ליתא (ראה לקו"ש חכ"ט ע' 224 הערה 35).

ואם מפני ד"אכל בי עשרה שכינתא שריא"⁷⁹ — הרי כיון דכל א' מהם בפ"ע אין בו תומ"צ, מה יועיל קבוצם יחד.

אתרוג — מהי מעלתו המיוחדת שנקרא "פרי עץ הדר"⁴⁸, הרי "כל האילנות עושין פירות הדר"⁸⁰. ותוכן השאלה — דהנה, הפרי הוא תכלית נטיעת האילן וכל הטיפול בו, וכמו"כ תורה ומצוות (שנקראים פירות) הוא תכלית בריאת האדם, ועי"ז ממלא שליחותו ותפקידו. וא"כ, למה צריכים דוק אתרוג — דדרשינן "הדר באילנו משנה לשנה" (סוכה לה, א), שכל השינויים שבמשך השנה, הן קור והן חום, לא זו בלבד שאינם פוגעים בו, אלא אדרבה, הוא גדל על ידם⁸¹, ודוגמתו בעבודה, שכל מניעה שבדרכו (לא זו בלבד שאינה פוגעת בו, אלא אדרבה) מוספת ומעוררת בו כחות חדשים בקיום התומ"צ — למה לא מספיק פרי הדר של כל אילן, שמורה על קיום התומ"צ ללא מניעות כו'.

יב. והתירוץ על כל זה — "נפלאו ממני ולא ידעתים":

"נפלאו" ו"לא ידעתים", חלוקם הוא ע"ד החילוק בין "נפלאת" ו"רחוקה" [עייין לקו"ת נצבים⁸²] — אריך אנפין ועתיקא קדישא, טובב כל עלמין וכולא קמי' כלא חשיב, פלא ולמעלה מידיעה כלל.

וזוהו החילוק שבין "שלשה המה נפלאו ממני .. פסח מצה ומרור" ל"ארבעה לא ידעתים .. ד' מינים":

מצד התולדה, שנחלקים לג', בדוגמת החלוקה דהאבות, שאז הם במדריגת צדיקים (ענינו של חג הפסח⁴⁴) — נמשך רק חצי התחתון,

(79) סנהדרין לט, א.

(80) ויק"ר שם. ובתנחומא שם ליתא תיבת "הדר"*

(81) ראה המשך וככה תרל"ז פצ"ד.

(82) ושם (מו, סע"א) בפירוש הכתוב (נצבים ל, יא) "לא נפלאת גו' ולא רחוקה": "לא נפלאת .. שאינו מופרש ממך כלל, דהיינו שהיא בחינת ממלא .. ולא רחוקה היא, בחינת טובב שאינה מלובשת אבל אינה רחוקה שמאיר דרך מקיף". ומזה משמע בנוגע לענינו, ש"נפלאת" הוא בחי' טובב, ו"רחוקה" הוא למעלה גם מסובב — כולא קמי' כלא חשיב (וראה גם סה"מ מלוקט ח"ד ע' מו, ובהנסמן שם).

(* בפ"י מהרז"ו לויק"ר שם מוכיח מהתנחומא "תיבת הדר הוא התירוץ, שמכאן דורש על האתרוג". אבל רבינו מפרש שתיבת "הדר" שייכת לקושיא — כפשטות דברי המדרש שמבאר תמיהתו של שלמה, וכבג' המינים שלכו"ע לא נזכר כאן התירוץ.

היינו, בחי' אריך וסוכב בלבד (ולא חצי העליון, עתיק וכולא קמי' כלא חשיב); אבל גם זה (חצי התחתון) גילויים נעלים, ונקרא "פלא" ("נפלאו ממני").

אבל מצד תשובה (ענינו של חודש תשרי, כנ"ל ס"ח), שמגעת בבעל הרצון⁸³ — נמשך גם חצי העליון, שזהו הפלא ופלא, ועל זה נאמר "לא ידעתים" כלל, כיון שזוהי המשכה מבחי' שלמעלה מ"פלא", שהוא ה"עושה פלא"⁸⁴.

ומצד זה (מצד הדרגא הכי עליונה שעלי' נאמר "לא ידעתים" כלל) הוא:

כולם מרועה אחד ניתנו (בלולב, תורה) — שכל חילוקי הדעות שבתורה כלולים יחד בדרגא היותר עליונה [לעיין מפתחות וש"נ⁸⁵], מעלת המעשה (בהדס, מעשים טובים) — שהמטה ביותר מגיע ופועל למעלה ביותר, וכדי לבוא לדרגא נעלית זו — צ"ל ענין השלום (בערבה, אחונא), וכן ענין המס"נ דדר משנה לשנה שאינו מתפעל מהמניעות, ואדרבה כו' (באתרוג).

*

יג. סוכה היא מצוה ראשונה וכללית, כנ"ל (ס"ג), ולכן (נוסף על האמור לעיל שנרמזו בה כל עניני המצוות) ענינה להורות על מטרת פעולת התומ"צ בנפש האדם בעוה"ז.

והיינו, שבהיותו בעולם ובעסקו בעסקיו, יבין וירגיש שגשמיות וכל עניני העולם הם ענין טפל וארעי, והעיקר הוא הרוחניות ושליחותו בעולם. ובלשון הכתוב⁸⁶: "ויבן לו בית ולמקנהו — כל קניניו ועסקיו — עשה סוכות".

וזהו שסוכה צ"ל דוקא "תשבו כעין תדורו" (סוכה כח, ב),

(83) ראה סה"מ קונטרסים ח"א קכו, א ואילך.

(84) ראה גם תו"א מו, ב. ובכ"מ.

(85) במפתח ענינים לספרי כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע שבעריכת רבינו, מציין בערך "רועה" לד"ה וידבר אלקים אכה"ד תרס"ט, ושם: "במ"ת הי' גילוי .. בחי' עצמות אוא"ס .. דמצד בחי' זו כל הע"ס הן בבחי' התכללות .. ועז"נ כולם נתנו מרועה א' כו". וראה גם ד"ה זה תרפ"ח (נסמן במפתח ענינים לספרי כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ בערך או"א דא"ח): "במ"ת הי' הגילוי דתורה כמו שהיא בחכמה הקדומה דא"ק שכולל כל ההפכים".

(86) וישלח לג, יז. וראה גם לקו"ש ח"ט ס"ע 91 ואילך.

ואם לאו פסולה (שו"ע או"ח סי' תר"מ ס"ד⁸⁷), עד שגם צ"ל מוכשר לדירת איש ואשתו (עיי"ש ובערכין ג, כ⁸⁸), וכל עניניו (אכילה שתי' שינה וטיול) צ"ל בסוכה⁸⁹; ולאידך גיסא צ"ל דירת ארעי דוקא, ואם לאו פסולה (סוכה ב, א⁹⁰) — שבזה מרומז שמחד גיסא עוסק הוא בעניניו הגשמיים (אכילה שתי' שינה וכו'), ולאידך גיסא נרגש אצלו שאין זה אלא ענין של עראי וטפלי⁹¹.

ולכן נקראת ג"כ "מצוה קלה" (ע"ז ג, א) — כיון שענינה שאין האדם משנה מאומה מארחו והנהגותיו, ואדרבה, החיוב הוא שיתנהג כהנהגתו כל השנה כולה, אלא שיעשה זאת בסוכה.

וזהו שמפרש שם בש"ס (אמאי קרי לה מצוה קלה, משום) שאין בה חסרון כיס, שבזה מודגש החילוק בין מצות סוכה לשאר המצוות גם בנוגע לפעולת המצוה בעניני העולם, והיינו, כי רוב המצוות, ובפרט צדקה, שנקראת מצוה סתם⁹², הנה ע"י שנותן מיגיע כפיו למצוה, ע"ז מעלה גם שאר הידות לד', ומכש"כ המין שבו נעשית המצוה [ס"ש"ב פל"ד⁹³], היינו שפעולת המצוה בהדברים הגשמיים היא העלאתם למעלה, משא"כ סוכה ענינה (לא העלאת הדברים הגשמיים למעלה, אלא) שבהיותו בעסקיו דוקא (בעניני העולם כפי שהם במקומם) ירגיש שאינו אלא עראי.

וגם: כיון שהעיקר אצלו הרוחניות, הרי אין נוגע לו מהות

87) ושם (ברמ"א): "אם עשאה מתחלה במקום שמצטער באכילה או בשתי' או בשינה, או שא"א לו לעשות אחד מהם בסוכה מחמת דמתיירא מלסטים או גנבים כשהוא בסוכה, אינו יוצא באותה סוכה כלל אפי' בדברים שלא מצטער בהם, דלא הויא כעין דירה שיכול לעשות שם כל צרכיו".

88) בשו"ע שם: "כעין דירה שיכול לעשות שם כל צרכיו". ובערכין שם (הובא ברמ"א שם סת"ל"ט ס"ב): "כעין תדורו, מה דירה איש ואשתו, אף סוכה איש ואשתו".

89) סוכה שם. טוש"ע (ואדה"ז) או"ח ר"ס תרלט (ס"ד).

90) ושם (במשנה): "סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה". ובגמרא (בדברי רבא): "עד עשרים אמה אדם עושה דירתו דירת עראי, למעלה מעשרים אמה אין אדם עושה דירתו דירת עראי אלא דירת קבע".

91) ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 92 ואילך.

92) ראה תניא פל"ז (מח, ב): "בכל תלמוד ירושלמי היא נק' בשם מצוה סתם, כי כך הי' הרגל הלשון לקרוא צדקה בשם מצוה סתם, מפני שהיא עיקר המצוות מעשיות ועולה על כולנה וכו'".

93) ושם (מג, ב): "בנתינת הצדקה .. מיגיעו .. אף שאינו נותן אלא חומש, הרי החומש מעלה עמו כל הארבע ידות לה" .. בקרבנות הי' כל החי עולה לה' ע"י בהמה אחת וכל הצומח ע"י עשרון סלת אחד בלול בשמן כו'".

ענינים הגשמיים שהם בחלקו (אם עניניו הגשמיים הם משובחים וטובים כו'), ועי"ז (אם אכן אין נוגע לו כו') יִבְחֶן אם מרגיש שהגשמי ארעי. וזהו שמצות סוכה הוא דוקא בפסולת גורן ויקב⁹⁴, ולא בדברים משובחים וטובים, להורות שלא נוגע מהות הענינים הגשמיים שאינם אלא פסולת בלבד.

יד. ובדקות יותר:

נוסף לכך שמבין ומרגיש שכל הענינים הגשמיים הם ענין טפל ועראי — צריך להבין ולהרגיש שגם שכר המצוה אינו אלא טפל, והעיקר הוא ההתקשרות וההתדבקות עם המצוה, כנ"ל.

והבחינה בזה הוא, אם:

(א) מעבה הסכך עד שאין גשמים יורדים לתוכה — שע"י גשמים אין שכר בישיבת סוכה (שו"ע או"ח סי' תרל"ט ס"ז⁹⁵), וכיון שרצונו להיות בטוח שיקבל השכר, כי זהו העיקר אצלו, מעבה הוא את הסכך עד שלא ירדו גשמים לתוכה, שאז יוכל להשאר בסוכה גם בשעה שיורדים גשמים ולקבל השכר — ולכן אמרז"ל שסוכה כזו פסולה היא⁹⁶. אבל יש אומרים (עיי'ן שו"ע או"ח סי' תרל"א ס"ג⁹⁷) שגם אם הי' הסכך מעובה עד שאין גשמים יורדים לתוכה כשרה היא — כיון שעכ"פ השיג והרגיש שהגשמי ארעי הוא, אף שלא הגיע עדיין להבנה זו בנוגע לרוחניות ושכר דגן-עדן וכו' דמצות.

(ב) אם ביציאתו מהסוכה בעת ירידת גשמים מבעט הוא⁹⁸ — הרי זה מורה שנתכון להשכר, שלכן, כשאי'ן שכר בישיבת סוכה (כשיורדים גשמים), מבעט הוא בהסוכה, כי, ללא השכר — שזהו אצלו העיקר — אין לו צורך בהסוכה.

94) סוכה יב, רע"א (הובא בשו"ע אדה"ז שבהערה 6).

95) ושם (ברמ"א): "כל הפטור מן הסוכה (כבירידת גשמים, שפטור מפני שמצטער) ואינו יוצא משם אינו מקבל עליו שכר".

96) ראה שו"ע אדה"ז סתרל"א ס"ה (ממג"א שם סק"ב בשם הלבוש והב"ח): "אם הי' הסכך מעובה כ"כ עד שאין המטר יכול לירד בתוכה, פסולה, לפי שאין נקראת סוכה א"כ אינה מגינה אלא מן הצל בלבד, אבל אם מגינה גם מן המטר, אין נקראת סוכה אלא כמין בית היא זו".

97) ושם: "היתה מעובה כמין בית אע"פ שאין הכוכבים נראים מתוכה כשרה". ובעטרת זקנים שם: "אכן אם היתה מעובה כ"כ עד שאין המטר יכול לירד בה, פסולה, ויש מכשירין".

98) ראה רמ"א (ושו"ע אדה"ז) סתרל"ט שם (סכ"ד): "וכשיוצא מן הסוכה מכח גשמים אל יבעט ויצא, אלא יצא כנכנע, כעבד שמוזג כוס לרבו ושופכו על פניו".

וע"פ כהנ"ל יובן הא דע"ז (שם) דלעתיד לבוא הקב"ה אומר
 לאומות העולם — לבחנם אם שייכים הם לתומ"צ⁹⁹ — דמצוה קלה
 כו' ומבעטים ויוצאים¹⁰⁰

ע"כ נמצא בגוכתי"ק

99) כמ"ש בהתחלת הסוגיא ש"לעתיד לבוא מביא הקב"ה ס"ת [ומניחו] בחיקו ואומר למי
 שעסק בה יבוא ויטול שכרו, מיד מתקבצין ובאין עובדי כוכבים וכו", וכשאומרים לפניו
 "רבש"ע תנה לנו מראש ונעשנה", אומר להם הקב"ה "שוטים שבעולם, מי שטרח בערב שבת
 יאכל בשבת וכו', אלא אף על פי כן מצוה קלה יש לי וסוכה שמה, לכו ועשו אותה .. מיד
 כל אחד [ואחד] נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו, והקב"ה מקדיר עליהם חמה בתקופת
 תמוז, וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא".

100) ראה ביאורו"ז לאדהאמ"צ (ולהצ"צ) פקודי נט, ג (ע' שי): "לכאורה קשה למה יבעטו
 בסוכה, יצאו בדין מן הסוכה הלא מצטער פטור מן הסוכה. אך הוא מטעם שעיקר עשייתם
 הוא רק לגרמי", ואפי' אם עושים לפעם מצוה הוא רק להתראות שהם עושים, ולכן יבעטו
 שלא נשלמה רצונם. אבל בישראל הוא רק לעשות רצון קונם, ולכן אם הקב"ה רוצה שיעשה,
 מה טוב, ובאם שאינו רוצה, כמו המצטער שפטור .. ואין הקב"ה רוצה שתשלם מצוה והרצון
 ע"י, ג"כ סובלים ומסכימים לרצונו בתכלית הביטול יהי' איך שיהי' כו".